

Jasminka Domaš: *Dan po dan. Židovska duhovnost*, (Biblioteka Posebna izdanja), Zagreb, Litteris – Bet Israel, 2014, 228 str.

Katica Knezović

katica.knezovic2@zg.t-com.hr

Vrsna tkalja raznovrsna tkanja riječi pred nas ne iznosi kao dosad samo svoja – ljepotom skladna i uresom bogata – platna, nego evo razastire i samu osnovu i potku svojih tkanja. Tijekom tri desetljeća zaokupljenosti judaizmom na njezinu tkalačkom stanu židovska se duhovnost, nit po nit, slagala i učvršćivala. Na njima su se, otkad je 1996. godine istkala svoj prvijenac *Obitelj – Mišpaha*, gotovo godinu za godinom pojavljivala nova i nova platna za suvremeno ruho moćnoj riječi Stvarateljici. Nije se oglušila ni na jedno nadahnuće. Svako je, dan za danom, uplitala u svoju dragocjenu potku i nad njom bdjela, strpljenjem one kojoj je darovano razabrati svjetlost dok tama noći još ovija krajobraz. Uvijek u pravi čas, onako kako se to zbiva s onima koji oslušuju srcem, svako je platno riječi prostirano pred istinskim tragateljima i ljubiteljima Tvorca riječi.

U 46 podnaslova, na gotovo 220 stranica, Jasminka Domaš u svom djelu *Dan po dan* donosi učenja raznih židovskih učitelja, otvarajući nam malo pomalo svete tekstove, bogatu tradiciju i mudrost vjernog Židova u ustrajnu životu s Bogom tijekom dugih i mahom turbulentnih stoljeća i tisućljeća. Sa 185 podnožnih bilježaka ne upućuje samo na izvore, nego donosi i dragocjena pojašnjava slabije poznatih pojmova židovske tradicije, tako da i manje upućeni s korišću mogu čitati djelo i pri tom se osjećati vođeni korak po korak.

Upravo to vođenje autorici uvelike uspjeva. Čitatelja stavlja pred sebe samog i uvodi ga u živ odnos sa samim sobom – uvlači ga u svojevrstan *solilokvij*, u razgovor sa sobom o vrlo izazovnim temama svagdanjega života. Nuka ga da sebi uvijek iznova postavi pitanje i da traži odgovor. »Kad ste se posljednji put upitali kakva je moć onog što birate?« (159) – izravnim pitanjem čitatelju sugestivno započinje dio teksta pod naslovom *Moć izbora*. Ili pak na drugom mjestu: »Misao – čija je zapravo svojina ljudsko tijelo – izaziva mnoge polemike, pa su mnogi sigurni i uvjereni da sa svojim tijelom mogu činiti što ih volja. No, je li baš tako?« (169) ponovno pita. I potom razvija temu koja nije samo religiozna, kad se u religijama pojavljuje misao o tijelu kao hramu duha,

o staništu duše koja je čovjek. Otvara vidike u kojima bi svatko, mimo ijedne vjerske tradicije, na temelju raznovrsnih suvremenih čovjekovih odnosa prema tijelu, trebao razmisliti o podosta upitnim praksama naspram tijela i o njemu pokušati misliti u nekoj novoj dimenziji – bilo da je riječ o tomu što unosimo u svoje tijelo ili *za što* ga sve koristimo i *kako* se ophodimo prema njemu – svome vlastitom tijelu ili tijelu drugih ljudi.

Jasminka Domaš ne iznosi samo na vidjelo tisućljećima pomno čuvana i do u tančine tumačena blaga židovske baštine. Na njihovoj podlozi i sâma postavlja pitanja i nudi odgovore, uvlačeći čitatelja u dublje promatranje svagdanjih pojava u sebi i oko sebe. Tako nas pita: »Kad slušamo ili čitamo o misticima, uvijek nekako zamišljamo daleke zemlje, stranu kulturu, egzotična mjesta. Ali gdje je to zapravo? U nama samima« (208), reći će mirno. Ne boji se jednostavnosti odgovora – gotovo banalnosti, a opet hrabroga govora u uho suvremenog čovjeka koji je ne samo oglušio za svaku metafiziku, nego joj se i bahato podsmjehuje. Unatoč tomu nastavlja dalje pitati, odlučna ići do kraja: »I za čime mi to čeznemo? – Za vlastitim domom« (208), odgovara opet. U svijetu izbjeglištva, u svijetu beskućništva, u svijetu otuđenosti jednih od drugih i od samih sebe – »strašno je ovo reći u uho oholosti«, stihom Tina Ujevića (*Pobratimstvo lica u svemiru*).

Dok se bavi pojmom reinkarnacije i njezina tumačenja u židovskoj duhovnosti, pita: »Što, dakle, čovjek radi na zemlji?« (212). Gotovo da bi se cijelo ovo djelo moglo svesti pod to pitanje, jer svaki njegov redak na neki način tka traženi i očekivani odgovor, a on glasi: »Kada nam duša za života boravi u duhovnom, to je njezino prirodno stanište i tu gdje jest ona se nalazi u području neprekidne duhovne dinamike« (212).

Iz onoga na prvi pogled već poznatoga, negdje čuvenoga ili pročitanaoga, autorica nam otkriva nove i nove slojeve. Uvlači nas u dublja promišljanja, ne dopuštajući nam da se zadovoljimo onim prvim slojem. Stoga se knjiga *Dan po dan* ne čita nadušak. Ona je gusto pisana. Poput ljekovita sirupa koji se uzima u malim gutljajima i ovo se djelo čita u malim odsječcima – dan po dan. Djelovanje sadržaja je neupitno, ali mu treba ostaviti vremena za djelovanje. Svaka od 46 postaja-meditacija traži svoje vrijeme i cijelog čovjeka. U svakoj postaji je više zrenika, točaka promatranja. One – ako im se pristupi na pravi način – postaju i kameni međaši, oni krajputaši koji nas čuvaju od pada u provaliju, omogućujući nam pogled na daleki obzor. Osiguravaju nam dobro putovanje i podupiru pouzdanje u zajamčen dolazak na željeni i nakanjeni cilj. Meditacije su razmatranja, razmišljanja, duboka poniranja u mislima – jednom riječju kontempliranje. A u riječi kontemplacija krije se *templum*, svakoj religiji, a posebice židovstvu, drag pojam hrama. Hram je smiraj, utihnuće pred Svevišnjim, u njegovu domu. Upravo nas tamo odvođe sve postaje ovog djela.

Knjiga *Dan po dan* ne ostavlja čitatelja bez daha, jer je se jednostavno ne može »protrčati« – ni u stvarnom ni u prenesenom smislu. Nju se ne iščitava

od korice do korice i potom odlaže na policu kao pročitano djelo. Nju se ne može pročitati. *Dan po dan* se iščitava upravo tako – dan po dan, uvijek iznova. Ona svojim sadržajem postaje stvarni *life coach* – životni trener na tlu židovske tradicije. Autorica je iz vlastitoga proučavanja, pretočenoga iz znanstvenoga govora judaistike kao nauka o židovstvu – njegovoj povijesti, religiji, kulturi, jeziku, književnosti – pretočila u stvarni život današnjega čovjeka ključne teme koje nikoga ne zaobilaze u njegovu privatnom i društvenom životu. Bilo da je riječ o odgovornosti, držanju danog obećanja, moći govora ili izbora, potrebi praštanja, snazi molitve, susretu s Bogom, ustrajanju u činjenju dobra, volji, nagradi i kazni, zamkama, buđenju, smrti i nizu drugih tema – ništa nas ne ostavlja nedotaknutima. Naprotiv, poziva nas da istinski zaronimo u dubinu svoga vlastitoga bića, posebice svoga vjerničkoga bića i njegova mistična odnosa s onim božanskim, svetim i samo duhom dodirljivim.

Cjeline ovoga djela, svaka pojedinačno, očituju se kao autoričina trajna čežnja za razumijevanjem. One ujedno odražavaju njezino uvjerenje da svoj život ne smatra beznačajnim (usp. Izr 18, 2), nego mu odgovorno pristupa, svjesna talenata koji su joj povjereni – na uporabu i upravljanje, a ne za puko pohranjivanje u škrinju. Time se izlaže raznim vjetrovima, pa i tomu da je obore, ali se i u tom dade voditi talmudskim načelom da čovjek vjere zna da nema padova i kriza koji nikamo ne vode (usp. *Traktat Shabbat*, 55a). Autorica to kaže ovako: »Židovska duhovna misao, na nevolje koje sustižu čovjeka u životu, gledat će kao na izazove kojima se duh osobe pročišćava, a patnja biva pozivom da čovjek istraži svoju dušu i spozna dubine kako bi se mogao uzdići u visine« (17). I nastavlja dalje: »Patnja je i poticaj na povratak Svemogućem, u dubokom i snažnom pokajanju i priznanju, kako bi nam Gospod osvijetlio srce i da bismo mogli mijenjati svoj životni put« (18).

Njezinu pogledu ne izmiče stanje suvremenoga svijeta, na svim njegovim paralelama i meridijanima, bilo da je riječ o međuljudskim odnosima u privatnoj ili društvenoj sredini, bilo o čovjekovu odnosu prema prirodi na lokalnoj ili globalnoj razini. Autorica prepoznaje vjerničko traganje kad kaže: »U ovome svijetu neprekidno tražimo Božje posredovanje, posebice u krizama i teškoćama kada je često njegova nazočnost skrivena, pa tako ponekad čujemo pitanje: 'Gdje je Bog?'« Svjesna je toga dok piše i ove retke u kojima kaže: »Ljudi se osjećaju usamljenima, ali nema veće usamljenosti od života bez Boga. Put vjere, put je otkrivanja božanskih poruka i čovjek tada čuje nježan Glas s neba upućen samo njemu kako bi ljudi bili sposobni primiti više božanskoga svjetla. Svakoj osobi Gospod daje određene uvjete koje treba u životu ispuniti i oni potiču osobu u duhovnom razvoju« (19).

U suvremenoj poplavi tekstova »za jedan dan«, u sveopćoj inflaciji riječi, bez obzira o kojem je njezinu žanru riječ, ovakva djela koja desetljećima zriju – mirno, polako, temeljito, iz dana u dan – ona postaju prava rijetkost i dragocjenost u suvremenom svagdanu. Istinskom tragatelju za onim božanskim

u svakodnevnicu knjiga može postati i *vademecum*, ona koja će ga pratiti na putovanju i u vrevi života, koja će ga poput šatora zakriljivati od tog pulsirajućega života oko njega, ali i sa svime time prenositi u opipljiv svijet božanskoga.

Autorica je zapisala i ovu misao židovske tradicije: »Svevišnji čovjeka nagrađuje tako da mu omogućuje napraviti još dobrih djela« (188). Čitateljima i dobrim poznavateljima brojnih djela Jasminke Domaš ostaje vjera i nada da će je Bog i nadalje nagrađivati time da joj omogući napraviti još dobrih djela.